

The Good Samaritan in Halacha לא תעמד על דם רעך

(1) ויקרא פרק יט פסוק טז לא תלך רכיל בעמך לא תעמד על דם רעך אני יקוק:

רש"י ויקרא פרק יט פסוק טז

לא תעמד על דם רעך - לראות במיתתו ואתה יכול להצילו, כגון טובע בנהר, וחיה או לסטים באים עליו:

(2) ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רצז

והמצוה הרצ"ז היא שהזהירנו מהתרשל בהצלת נפש אחד מישראל כשנראהו **בסכנת המות או ההפסד** ויהיה לנו יכולת להצילו. כמו שיהיה טובע במים ואנחנו נדע לשחות ונוכל להצילו. או יהיה גוי משתדל להרגו ואנחנו נוכל לבטל מחשבתו או לדחות ממנו נזקו. ובאה האזהרה מהמנע להצילו באמרו יתעלה (קדושים יט) לא תעמוד על דם רעך. וכבר אמרו שמי שיכבוש עדות תכללהו גם כן זאת האזהרה כי הוא רואה ממון חבירו אובד והוא יכול להחזירו אליו באמרו האמת, וכבר בא בזה הענין גם כן (ויקרא ה הוב' במ"ע קעח) אם לא יגיד ונשא עונו...

(3) רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק א הלכה יד

כל היכול להציל ולא הציל עובר על +ויקרא י"ט ט"ז+ לא תעמוד על דם רעך, וכן הרואה את חבירו טובע בים או ליסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להצילו ולא הציל, או ששמע גוים או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנין לו פח ולא גלה אוזן חבירו והודיעו, או שידע בגוי או באנס שהוא קובל על חבירו ויכול לפייסו בגלל חבירו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו, וכל כיוצא בדברים אלו, העושה אותם עובר על לא תעמוד על דם רעך.

הלכה טו הרואה רודף אחר חבירו להרגו או אחר ערוה לבועלה ויכול להציל ולא הציל, הרי זה ביטל מצות עשה שהיא וקצותה את כפה ועבר על ג שני לאוין על לא תחוס עינך ועל לא תעמוד על דם רעך.

הלכה טז אף על פי שאין לוקין על לאוין אלו מפני שאין בהן מעשה **חמורים הם** שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו אבד כל העולם כולו וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים כל העולם כולו.

(4) ספר החינוך מצוה רלז

שורש מצוה זו ידוע, כי כמו שיציל האחד את חבירו כן חבירו יציל אותו, ויתיישב העולם בכך, והאל חפץ בישובו כי לשבת יצרה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת סנהדרין.

(5) רא"ש מסכת סנהדרין פרק ח סימן ב

והניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא. דאין אדם מחויב להציל נפש חבירו בממונו היכא דאית ליה ממונא לניצול. כדאמר לקמן (דף עד א) נרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור. של כל אדם חייב ואם היה מחויב להציל את הנרדף בממונו אי"כ יפטור משבירת הכלים שהרי ממון חבירו מחויב להציל וברשות שברם כדי להנצל:

(6) שולחן ערוך חושן משפט הלכות אבידה ומציאה סימן רסד סעיף ד

הגה: ...וכן כל אדם שעושה עם חברו [ז] פעולה או טובה, לא יוכל לומר: יג) בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתיד, <ה> אלא צריך ליתן לו שכרו (ר"ן פי' שני דייני גזירות).

(7) שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרנו סעיף א

הגה: ומי שאין לו אתרוג, או שאר מצוה עוברת, ו א"צ לבזבז עליה (ז) הון [ה] רב, וכמו שאמרו: המבזבז אל יבזבז * (ח) יותר מחומש, * אפילו ז מצוה עוברת (הרא"ש ורבינו ירוחם נ"י ח"ב); ודוקא מצות עשה, (ט) אבל לא תעשה * (י) ח יתן כל ממונו קודם שיעבור (הרשב"א וראב"ד)

(8) שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קנז סעיף א

הגה: ד] ואם יוכל להציל עצמו בכל אשר לו, צריך ליתן הכל ג ולא יעבור (ד) לא תעשה.

(9) רבי עקיבא איגר יורה דעה סימן קנז סעיף א

ולא יעבור לא תעשה. הנה מדברי תשובת חות יאיר (סימן קל"ט) מבואר דאם הוא לאו שא"ב מעשה הוי כמו לעבור על עשה וא"צ ליתן כל ממונו. ועיין במשבצות זהב (סימן תמ"ו סק"ו) ואולם בתשובת הריב"ש (סימן שפ"ז) מבואר דכל שהוא לעבור על לאו אף באין בו מעשה צריך ליתן כל אשר לו ולא יעבור.

(10) שו"ת ציץ אליעזר חלק יח סימן מ

א. חולה מסוכן שחיי רק חיי שעה ובני המשפחה חתמו שלא ישתדלו יותר "להחיותו", והרופא המשתדל טוען שאם בכל זאת ימשיך "להחיותו" הוא עלול להפסיד שישללו ממנו תעודתו וגם ידונוהו בערכאות למליונים דולרים, האם מחויב הוא להמשיך להשתדל להחיותו.

ב. ביאור דברי הרמ"א באו"ח סימן תרנ"ו שפוסק שאדם מחויב להפסיד כל ממונו כדי שלא יעבור על לא תעשה אם הוא רק בקום ועשה או אפילו בשב ואל תעשה. ומה הדין בזה כדי שלא יעבור על ל"ת דלא תעמוד על דם רעך.

ט) והייתי מוסיף ואומר שיש בכלל לטעון ולומר שכל הדין של הרמ"א באו"ח סימן תרנ"ו ובי"ד סי' קנ"ז שצריך לבזבז כל ממונו כדי שלא לעבור על ל"ת נאמר רק בלא תעשה שבינו למקום, אבל לא בל"ת שבין אדם לחבירו, כל"ת דל"ת ע"ד רעך

יא) ופוק חזי מאי עמא דבר, ומעולם לא ראינו שמי שהוא יחמיר על עצמו לבזבז כל ממונו כדי להשתדל להציל את חברו ממחלתו המסוכנת, וכדומה לזה, ולא שמענו שיחייבוהו בכך ואם כן יש להחיל על זה דברי שו"ת הלק"ט למהר"י חאגיז ח"א סימן ל"ט שכותב וז"ל: וזה כלל גדול שהיה מוסד בידינו, אם הלכה רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר, כי פשוט הוא אשר באהבת ה' את עמו ישראל יסיר מכשול מדרכיהם ולא יטו כל העולם אחר היחיד אילו סברתו דחוייה עכ"ל.

חוק לא תעמוד על דם רעך, התשנ"ח 1998

א) חובה על אדם להושיט עזרה לאדם הנמצא לנגד עיניו, עקב אירוע פתאומי, בסכנה חמורה ומיידית לחייו, לשלמות גופו או לבריאותו, כאשר לא-ידו להושיט את העזרה, מבלי להסתכן או לסכן את זולתו.

(ב) המודיע לרשויות או המזעיק אדם אחר היכול להושיט את העזרה הנדרשת, יראוהו כמי שהושיט עזרה לעניין חוק זה: בסעיף זה, "רשויות" – משטרת ישראל, מגן דוד אדום ושירות הכבאות.

בנימין נתניהו צחי הנגבי

ראש הממשלה שר המשפטים

עזר ויצמן דן תיכון

נשיא המדינה יושב ראש הכנסת

דברי הסבר הצעת חוק לא תעמוד על דם רעך, התשנ"ג - 1992

הצעת חוק זה מקורה בצו התורה הקובע הלכה מוסרית גדולה "לא תעמוד על דם רעך אני ה'" (ויקרא י"ט, ט"ז).

ובגמרא במסכת סנהדרין פורשה הלכה זו בצורה מוחשית:

"הצעת חוק זה באה אפוא לעגן הלכה יהודית זו בחוק המדינה ואף לשתף את המדינה באחריות-על ויישום של עקרונות מוסריים אלה, הן בתחום הממוני – בקביעה כי אם אין לניצול אפשרות לשלם למציל תישא המדינה בהוצאות ההצלה, והן בתחום הענישה – בקביעה כי מי שיימנע ביודעין מלהגיש עזרה לנפגע הנמצא בסמוך לו צפוי לעונש של עד שנת מאסר.

אמנם אין מקובל בדרך כלל להעניש על עברה המתבצעת באופן פסיבי ב"שב ואל תעשה". אך דומה כי "עמידה על הדם" באפס מעשה אינה רק עמידה פסיבית אלא יש בה ביטוי בוטה וחמור להתנכרות ולזלזול בחיי אדם, ולפיכך ראויה היא לענישה הולמת במידת הצורך.